

per fer créixer la producció que, al seu torn, fa créixer el consum i així successivament. Ja no es tracta, doncs, d'arribar a un cert estadi de benestar o de satisfacció. Al contrari, aquesta satisfacció sempre és rebutjada a l'infinit. És del tot absurd, només podria ser matemàticament. Efectivament, una taxa de creixement continu del 2 al 3% anual, conduiria l'organisme econòmic a créixer set-centes vegades en un segle –compant-t'hi els interessos compostos. O vivim en un planeta finit. Aquí ens enfrontem al famós «teorema del nenúfar». Si un nenúfar colonitza un estany tot doblant la seva superfície tots els anys, potser trigarà cinquanta anys a colonitzar-ne la meitat, però només li caldrà un any per ocupar la meitat restant. Som en aquest punt, és prou clar amb el petroli, els boscos, la pesca, el canvi climàtic. Ens hem cregut que ho podíem colonitzar tot sense problemes i avui comprem que ara tot desapareixerà en molt poc temps. La idea d'un desenvolupament durable no és, llavors, un principi de solució. Al contrari, és l'oximoron per excel·lència. El model de desenvolupament seguit per tots els països fins avui és fonamentalment no durable. Es pot, com es va fer en una època comparar el socialisme somniat amb el socialisme realment existent, comparar el desenvolupament somniat amb el desenvolupament realment existent. El desenvolupament, l'únic que es coneix, finalment es resumeix en «sempre fer més de la mateixa cosa», sigui quin sigui l'adjectiu que s'hi adjunti. En trenta anys de participació personal en projectes al Tercer Món i essencialment a l'Àfrica, he vist el desenvolupament –anomenat successivament socialista, de participació activa, cooperatiu, autònom, popular– tenir els mateixos resultats catastròfics. Cal recordar sovint que, com va dir Nicholas Georgescu-Roegen, «el desenvolupament durable no pot ser en cap cas separat del creixement econòmic», fins i tot si un no es pot reduir a l'altre, com el desenvolupament de la planta reposa sobre el creixement de la llavor, i que aquesta lògica de creixement és incompatible amb la finitud del planeta. El desenvolupament no sabria ser ni durable ni sostenible. Si es vol construir una societat durable i sostenible, cal sortir del desenvolupament i per conseqüència sortir de l'economia ja que aquesta incorpora, en la seva mateixa essència, la desmesura.

Quins han estat i són els teòrics de la decreixença?
El projecte d'una societat autònoma i econòmica que abraça aquest eslògan no és pas d'ahir.

Sense haver de remuntar-nos a certes utopies del primer socialisme, ni a la tradició anarquista renovada pel situacionisme, ha estat formulada sota una forma pròxima a la nostra des de les darreries dels anys seixanta per Ivan Illich, André Gorz i Cornelius Castoriadis. El fracàs del desenvolupament al Sud i la pèrdua de referents al Nord van menar molts pensadors a qüestionar la societat de consum i les seves bases imaginàries: el progrés, la ciència i la tècnica. La presa de consciència de la crisi del medi ambient que es produeix en el mateix moment, hi aporta una

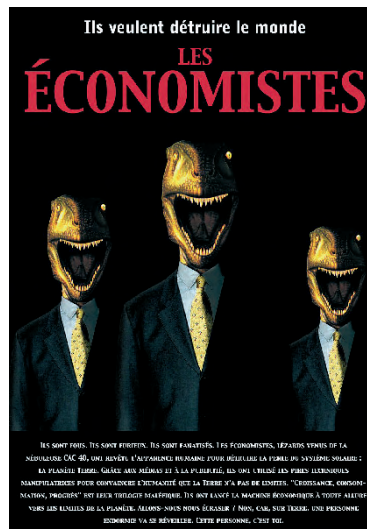
«El concepte de desenvolupament és pervers, perquè incorpora allò que els grecs en deien hubris, la desmesura.»

nova dimensió. Els autors de l'informe del Club de Roma (Meadows, Randers i Behrens) ja tenien la convicció, el 1972, que la presa de consciència dels límits materials del medi ambient mundial i de les conseqüències tràgiques d'una explotació irracional dels recursos terrestres era indispensable per fer emergir noves maneres de pensar que havien de conduir a una revisió fonamental, a la vegada del comportament dels homes, i, per conseqüència, de l'estructura de la societat actual en el seu conjunt. La idea de decreixement té, doncs, una doble filiació. Es forma, d'una banda, en la presa de consciència de la crisi ecològica i, d'una altra banda, al caient de la crítica de la tècnica i del desenvolupament.

Es podria dir que hi ha una certa relació entre el decreixement i el budisme?
Segurament sí, en el sentit en què el rebuig de la ideologia del decreixement implica una descolonització de l'imaginari i una certa «desoccidentalització».

La simplicitat radical preconitzada, entre d'altres, per Jim Merkel, des del Estat Units, s'acosta a la drecceixença de Serge Latouche? És a dir, es podria parlar d'una ideologia i, doncs, d'un decreixement global a nivell planetari?

Sí i no. En el seu llibre *La convivencialidad* (Cuaderno CIDOC, Cuernavaca, Mèxic, 1972; Joaquín Mortiz ed., Planeta, 1985), Ivan Illich preconitza la «sòbria embriaguesa de la vida». Illich diu que en la condició «humana» actual, en la qual totes les tecnologies es fan tan invasores, ell no hi sabria trobar més joia que en el que en diria un techno-jove. La limitació necessària del nostre

consum i de la producció, l'aturament de l'explotació de la natura i de l'explotació del treball pel capital, no signifiquen un «retorn» a una vida de privació i de feina. Això significa, al contrari –si s'és capaç de renunciar al confort material– una alliberament de la creativitat, una renovació de la convivencialitat, i la possibilitat de menar una vida digna. La recerca de la simplicitat voluntària, o si es prefereix, d'una vida austera, no té res a veure amb un prejudici de frustració masoquista. És la tria de viure altrament, de viure millor de fet, i més en harmonia amb les pròpies conviccions, tot reemplaçant la cursa dels béns

materials per la recerca de valors més satisfactoris. Les rares famílies que trien viure sense televisió no són de plànyer. A les satisfaccions que els podria oferir la llumerna màgica, en prefereixen d'altres: vida familiar o social, lectura, jocs, activitats artístiques, temps lliure per somniar i simplement gaudir la vida... Aquest camí és evidentment, en general, progressiu, encara que les pressions contràries de la societat hi siguin fortes. És un camí que demana dominar les pròpies pors, por del buit, por de la manca, por de l'avenir, por també de no estar d'acord amb els motlles prefabricats, por de desmarcar-se amb relació a les normes en vigor. És la tria de viure ara més que no pas sacrificar la vida present al consum o a l'acumulació de valors sense valor, a la construcció d'un pla d'estalvis o jubilació encarregat de fer front a la por de no tenir-ne prou. Una reflexió més reposada sobre la petjada ecològica permet, tanmateix, captar el caràcter sistèmic del «sobreconsum» i els límits de la simplicitat voluntària. El 1961, encara, la petjada ecològica de França es corresponia tot just a un planeta contra els tres d'avui. ¿Vol dir això que a les llars franceses menjaven tres vegades menys de carn, bevien tres vegades menys d'aigua i de vi, cremaven tres vegades menys d'electricitat o de benzina? Segurament no. Solament que, el petit iogurt amb maduixes que mengem avui encara no incorporava els seus 8.000 km! La roba que portem tampoc i el bistec devorava menys greixos químics, pesticides, soja importada i petroli. De qualsevol manera, el canvi d'imaginari, si no ens decidim, comporta igualment, múltiples canvis de mentalitats que en part estan preparades per la propaganda i la imitació. Cal que les mentalitats «basculin» perquè el sistema canviï. La mena de cercle, tipus ou i gallina, implica iniciar una dinàmica virtuosa.

Hauria de passar alguna mena de catàstrofe natural o accidental perquè els governs es prenguin seriosament la idea de decreixer?
Malauradament, és probable. No sé si de la fi del petroli, per exemple, en podem dir una catàstrofe. Per a mi més aviat seria una bona nova. El petroli haurà estat una catàstrofe per a la humanitat quan es veu la quantitat de sang i de llàgrimes que haurà fet vessar. Hi ha fenòmens límit i l'esgotament dels recursos naturals n'és un. També hi pot haver, efectivament, catàstrofes naturals engendrades pel desajust climàtic, països que desapareixeran sota l'aigua, d'altres que es glaçaran, tot generant centenars de milers d'emigrants pel medi ambient. Es perfilen d'altres fenòmens. Se'n parla poc, però la industrialització de la Xina provocarà (a imatge de la d'Anglaterra, que va conduir a l'emigració cap a Austràlia, Nova Zelanda o els Estats Units d'entre dos a tres milions de proletaris) la sortida dels camps de tres a cinc-cents milions de xinesos, que es convertiran en rodamons –que ja comencen a ser-ho, que es revoltin o se suïciden. Assistirem al més gran desarrelament planetari de tota la història. Això pot provocar efectes de fallida considerables. Comencem a sumar efectes ecològics, socials i catàstrofes més o menys naturals als desajustaments de l'economia mateixa. Vivim, en efecte, en una economia de casino, en una mena de bombolla mantinguda artificialment per una fugida endavant, en una economia de crèdit, d'anticipació –l'economia americana, a tall d'exemple, viu aproximadament a tres anys vista. És l'equilibri del ciclista, sempre s'ha de pedalar més de pressa per poder mantenir-se, fins i tot si se sap que allò acabarà amb tu. Si tot s'espatlla, això pot fer molt de mal. El que millor es pot desitjar és que les catàstrofes siguin prou fortes per desvetllar la gent, fer-los canviar la manera de veure les coses, però que no esdevingui la

